

GAZZE BÖLGESEL BİR SAVAŞIN KIVILCIMI OLABİLİR Mİ?

Doç.Dr.Sait YILMAZ*

Giriş

Gazze’de Hamas’ın roket saldırıları ile başlayan çatışmalarda İsrail’in füze kalkanları 1000’den fazla roketi durdururken, kaçan 200 roket ile 3 İsraili öldü. İsrail tarafından havadan ve denizden başlatılan ve halen devam eden bombardıman faaliyetlerinde onlarca Filistinli hayatını kaybetti. Çatışmalar karşısında görüşmeler yolu ile ateşkes ilanı için gayretler var ama İsrail’in Gazze’ye girerek çatışmaların çok daha büyüme riski de yüksektir. Hamas, ateşkesin koşullarının garanti altına alınmasına odaklanan yoğun ateşkes müzakereleri yapıldığını açıkladı. "İsrail'in kendini savunmasını konusunda desteğimiz tam" diyen ABD Başkanı İsrail'e arka çıktı. Obama ayrıca, "dünya üzerinde hiç bir ülke üzerine yağın füzeleri tolere edemez" dedi. Rusya'nın tutumu da farklı değil. İngiltere Başbakanı David Cameron, İsrail'in maruz kaldığı füze saldırılarının kabul edilemez olduğunu söyledi ama olası bir karadan müdahalenin, İsrail'in uluslararası desteğini kaybetmesi anlamına geleceğini söyledi. BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un da bu hafta içinde bölgeye gelmesi bekleniyor. ABD, AB, BM ve Rusya'dan oluşan "Ortadoğu Dörtlüsü" zaten Hamas'a karşı boykot ve yaptırım uygulamaktadır. Bunun nedeni, Hamas'ın İsrail'in varlığını tanımaması, şiddetten vazgeçmemesi ve Filistin Yönetimi'nin İsrail'le daha önce imzalamış olduğu anlaşmaları kabul etmemesidir.

İsrail ve Filistin arasındaki sorunların çözümü ABD'nin oynamaya çalıştığı kaçamaklı role, bu rol ise İsrail'li yerleşimcilerin Batı Şeria'dan çekilmesi ve diğer ülkelerdeki Filistinli göçmenlerin geri dönüşü denkleme kilitlemiş durumdadır¹. ABD'nin BM'de geliştirmeye çalıştığı yeni göçmen politikasına göre Filistinlilerin ikinci ve üçüncü kuşak torunları ayrıldıkları yerlere dönemeyeceklerdir. ABD tarafından iki devletli çözüm önerisi Filistinlilerin çoğunun İsrail değil Filistin devletinin vatandaşı olması ve 2000 yılında Camp David'de Başkan Clinton tarafından öngörülen şartların uygulanması (kendiliğinden İsrail'e dönüş hakkının olmaması) halinde destekleniyor. Amerikalıların varsayımına göre; İsrail'e milyonlarca İsrail karşıtı Filistinlinin dönecek ve vatandaşlık verilecek olması İsrail için intihar olur. Halen Ürdün'de 1.8 milyon Filistinli Ürdün vatandaşı olmakla birlikte göçmen statüsündedir. Bugüne hiçbir İsrail hükümeti yerleşim alanından çekilmeye iç politik nedenlerle casaret edemedi, üstelik buralara daha çok Yahudi yerleşimci taşıyarak sorunu daha da içinden çıkılmaz hale getirdi. Kudüs'ün statüsü ise çözülmesi çok zor olan diğer bir anlaşmazlık konusu olmaya devam ediyor. Bu makalede, son çatışmalar kapsamında İsrail-Filistin arasındaki sorunlarda geline aşamayı ve çatışmaların büyüme ihtimalini analiz edeceğiz.

İsrail-Filistin Sorununda Geline Aşama

İsrail ve Filistin arasındaki sorunların gelişimini tarihsel olarak dört farklı döneme yayabiliriz; 1892'de Osmanlı Filistini'nde Yahudi yerleşiminin başlaması, 1918'de Osmanlı yönetiminin yerini İngilizlerin alması, 1948'de İsrail'in ortaya çıkması ve İsrail yönetimini Filistin Mandası'nın tamamına yayan 1967 İsrail zaferi bu dört aşamanın dönüm noktalarıdır. İsrail ile ilişkilerin 1948'den sonra aldığı yeni boyut Ortadoğu ülkelerinin Batı'ya karşıt bir kimlik geliştirmesini sağlamıştır. 1964'de kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), 1967'den sonra gerilla savaşı taktikleri ile

* İstanbul Aydın Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi, saityilmaz@hotmail.com

¹ Clifford D. May: *Whose Middle East Policy Is It, Anyway?*, National Review, (June 12, 2012).

İsrail'e karşı mücadeleyi başlattı. Ancak, İsrail ve Filistin arasındaki toprak ve bağımsızlık pazarlığına sonradan kendiliğinden müdahil olan taraflar çözüm ihtimalini imkânsız hale getirdiler. 1960'larda Batı karşıtı bir siyasi İslam ideolojisi olarak Müslüman Kardeşler akımı güçlendi. 1979 yılında İran'da devrimci bir teokrasinin iktidara gelmesi, Afganistan'da cihadi bir mücadele ile Sovyetlerin yenilgiye uğratılması İslamcı akımların güçlenmesini sağlamıştır. İsrail-Filistin çatışmasının bugün geldiği denkleme devlet destekli terör örgütlerinin bölgeyi sarması çözümsüzlüğün ana nedenidir. Suudi Arabistan'ın desteklediği El Fetih direnişine İran ve Suriye'nin desteklediği Lübnan'daki Hizbullah ve Müslüman Kardeşlerin uzantısı olan Gazze'deki Sünni Hamas eklenince ortalık terör örgütlerinin sadece İsrail'e karşı değil kendi arasında da mücadele ettiği bir savaş alanına dönüşmüştür.

2006 yılında Hamas'ın Gazze'de seçimleri kazanması El Fetih ile arasında aylar süren bir iç savaş başlatmış ve Hamas Gazze'nin kontrolünü Fetih'ten güç kullanarak almıştı. O dönemden beri ekonomik ve siyasi izolasyon içindeki Hamas, İsrail düşmanlığı ile ayakta kalmakta ve Lübnan'daki Hizbullah örneğini izlemektedir. Hamas, Amerikan ve İsrail yönetimleri tarafından hiç bir zaman tanınmamıştır. İsrail ve Amerikan yönetimleri Hamas Hükümetini zayıflatmak için Batı Şeria'da Fetih hareketinden seçilen Filistin Cumhurbaşkanı Mahmud Abbas'ın güçlenmesi için destek verdiler. Hamas'ın Filistin'de güçlenmesi Ürdün ve Mısır'ın iç siyasetlerinde mücadele veren Müslüman Kardeşler Hareketinin de güçlenmesi anlamına geleceğinden, Müslüman Kardeşler uzantısı olan Hamas, bu ülkeler tarafından gerçek manada hiç bir zaman desteklenmedi. Mübarek, Esat, Kral Abdullah ve Körfez monarşileri Müslüman Kardeşleri ve Hamas'ı kendi rejimleri için tehdit olarak gördüler. Mısır'da Müslüman Kardeşler iktidara gelince dengeler bir kez daha değişmeye yüz tuttu. İran, Hamas'ın köşeye sıkışmasını fırsat olarak gördü önce Hizbullah üzerinden tüneller ile silah aktarmaya başladı.

2008'deki İsrail harekâtı ile bu tüneller imha edildi. 2009 yılından itibaren İsrail, Gazze'ye gizli yollardan nakledilen pek çok patlayıcıya el koymaya devam etti. Suriye krizi ile birlikte İran etki sahasının düşüşe geçmesi karşısında Hamas, İran-Suriye ekseninden Müslüman Kardeşler eksenine geçiş için stratejik bir karar almıştı. Ancak, Mısır'da Müslüman Kardeşler de rahat değildir ve ABD baskısı altındadır. Suriye'nin düşüşü İran'ın Afganistan'dan Doğu Akdeniz'e uzanan bölgesel etki alanına büyük bir darbe vuracaktır. Suriye'deki büyüyecek bir Sünni güç yapısı hem Lübnan'daki Hizbullah'ı hem de Irak'taki Şii'leri tehdit edecektir. İran'ın Hamas'ı harekete geçirmesi onun bölgesel güç olarak kalmasını perçinliyor. Suriye ve İran'ın İsrail ve bir bütün olarak bölge ile beklentileri buradaki masum insanların hakları ile sınırlı değildir. Suriye, Lübnan üzerindeki kontrolünü kaybetmemek için Hizbullah; İran ise ABD ile yapacağı pazarlıklar için Hamas kartını elinde tutmak istemektedir. İsrail'in Hizbullah ve Hamas'a karşı düzenlediği operasyonlar kendi halkının güvenliği yanında süreçten Suriye ve İran aktörlerini elimine etmeyi amaçlamaktadır.

Gazze Çatışmalarının Parametreleri

Çatışmalar öncesinde İsrail istihbaratı İran'ın, 2009 yılından beri Sudan üzerinden Gazze'ye deniz yolu ile roket taşıdığı biliniyordu. Çatışma öncesi dönemde Ekim ayı içinde roket taşıyan kamyonlar tespit edilmişti. Hamas'ın İsrail'e kullandığı roketler uzun menzilli Fajr-5 roketleridir. Hamas'ın roket saldırıları Saddam döneminden beri İsrail'e yapılmış ilk uzun menzilli roket saldırısıdır. İsrail'in cevabı sert oldu, hava ve deniz bombardımanı devam etmektedir. İran Savunma Bakanı, 17 Kasım'da Müslüman dünyasını İsrail'e misli ile karşılık vermeye davet etti. Hizbullah ise durumu yakından izliyor, ikinci bir cephe açabilir ama o da Suriye'deki durum

nedeni ile rahat değil çünkü Suriye'deki gelişmeler Lübnan'da bir iç savaş başlatabilir. Hizbullah'ın Suriye'de Alevilerin yaşadığı bazı köyleri ele geçirmeyi planlayan Hizbullah, kaynaklarını şimdilik korumak istiyor. Gazze'de bir cephe açılması halinde Hizbullah da devreye girebileceğinden İsrail seferberlik ilan ederek şimdiden kuzey cepheyi kuvvetlendirdi.

İsrail tüm gücü ile saldırırken Hamas, ateşkes için görüşme istiyor çünkü elindeki Fajr-5 roketlerini tüketmek istemiyor. Hamas için roketler elindeki tek manevra vasıtası ve Tel Aviv-Kudüs yolunu tehdit etmek için gereklidir. İsrail eğer ateşkesse yanaşırsa bunun nedeni işgalin siyasi bedelinin yüksek olacağı düşüncesi olacaktır. Ancak, İsrail'in Hamas'ın yeraltına gizlediği bu roketleri elimine etmeden bir ateşkesse yaklaşması zor gözükmektedir. Kısaca, görüşmelerde Hamas statükoyu sürdürmek isteyecek ama İsrail değil, bu da görüşmelerden sonuç alınmasını zorlaştırmaktadır. Hamas, İsrail'in varlığını ve devletini tanımadıkça esaslı bir çözüme gitmek de zordur. Kararlı bir şekilde hareket eden İsrail her an Gazze'ye İsrail girebilir. İsrail, roket programının başındaki Yahya Abiya'yı öldürdü ve kilit isimleri bir bir vurmaya devam ediyor. Kendisinden çok zayıf bir güce karşı acımasız ve orantısız bir biçimde güç kullanan İsrail, Gazze'ye girerse sivil insan kaybı çok fazla olabilir. Muhtemel bir İsrail kara harekâtı ise çok fazla derinliklere gidip zayıflığı artırmayacak, güneyden bir harekât Mısır'dan gelen otoyolu kontrol altına alarak lojistiği kesecek, kuzeydeki hareket ise İsrail'i hedef alan roket mevzilerini temizleyecektir.

ABD, İsrail'in yanında yer alırken, Suudi Arabistan ise hiçbir tepki vermedi. Hamas'ın finansörü ve İran korkusundan her şeye bulaşan Katar'dan da ses yok. En aktif olan Mısır, ateşkes için başbakanını, istihbarat başkanını ve bazı güvenlik çalışanlarını 16 Kasım'da Gazze'ye gönderdi. Mısır'da Müslüman Kardeşler henüz İsrail ile ciddi bir çatışmaya girecek ideolojik ve maddi hazırlıkta değildir. Batı Şeria'da ise Hamas'a artan sempatiden El Fetih yönetimi rahatsız ve bölgesindeki gösteriler büyümeden bir an önce ateşkes yapılmasını umuyor. Ürdün ise Filistin göçmenlerin rejimi tehdit eder hale gelmesi korkusu ile gelişmeleri izliyor. Kral Abdullah, 2011 başından beri ülkedeki küçük protestoları yatıştırmak için üç kez başbakan değiştirdi. Türkiye ise İsrail ile ilişkilerini Mavi Marmara için özür ve tazminat, İsrail'in Gazze ablukasının kaldırması gibi ön koşullar nedeni ile açmaza sokmuştu. Bu yüzden Netanyahu'ya telefon açılmadığı için Obama ile Putin'e ricacı olundu ve "İsrail'i ikna edin" dendi. Büyük resimden bakılınca Ortadoğu'da arkasında İran ve İsrail'in kurucu olduğu yeni bir oyun başlamış gözüküyor. Bu resime göre Hamas'ı İsrail'e karşı harekete geçirerek, yem yapan İran, aynı zamanda Maliki ile de Irak'ın kuzeyini de hareketlendirerek sadece dikkatleri Suriye üzerinden kaçırmakla kalmıyor, bölgesel bir kaosa zemin hazırlıyor.

Gazze, Bölgesel Bir Savaşı Tetikleyebilir mi?

Obama, 2009 yılında Kahire'de yaptığı konuşmada, ABD'nin asla İslam ile savaşta olmayacağını söylemişti. Ama bu sözlerden birkaç ay sonra pek çok Müslüman ülke içinde ABD çıkarlarına uygun görülmemeyen hedeflere en radikal saldırılar başlatıldı. Amerika'nın demokrasi seferi Irak'ta Şiileri, Gazze'de Hamas'ı, Lübnan'da Hizbullah'ı, Mısır'da Müslüman Kardeşleri iktidara taşıdı. Bunların hiçbiri ABD'nin istediği sosyal reformları yapacak, İsrail ile barış yapacak adresler değildi. Libya'da ABD Bingazi Büyükelçiliğine yapılan saldırıdan sonra ABD nerede hata yaptığını daha fazla sorgulamaya başladı. ABD İslam dünyası ile yaşadığı tecrübelerden sonra İslamcılara olan güvenini kaybetti ve güç dengesi politikalarına farklı yaklaşıma başladı. Avrupa ve Ortadoğu güç dengesinin ne olacağı artık kendi çıkarlarını ilgilendirmemektedir. Artık her tehdide müdahale etmektense, işi bölgesel

güç dengelerine bırakmayı tercih etmektedir. ABD'nin önceliği ekonomi ve Asya-Pasifik'te bekleyen geleceğin krizleridir. Küresel resim; servetin Batıdan Doğuya kaydığını göstermektedir. Nitekim Obama, ikinci kez başkan seçildikten sonra ilk resmi yurtdışı ziyareti için Güney Asya ülkeleri olan Tayland, Myanmar (Burma) ve Kamboçya'ya yapmayı seçti. ABD, Ortadoğu'dan çekilmeyi düşünürken İsrail, Kuveyt ve Bahreyn'i yoğun şekilde donatmaya devam etmektedir.

ABD'nin hesabına göre; Suriye'deki rejimin yıkılması ve yeni güç dengesi ile İran ve Irak'ın karşısına Türkiye dikilecek, Amerika perde arkasına çekilecektir². Suriye'deki rejim değişikliği ABD'nin Ortadoğu'ya olan ilgisini artık azaltacak ve başka küresel konulara yönelmesine neden olacaktır ki bu da Rusya ve Çin'in istemediği bir şeydir. ABD, İran konusunda da şimdilik acele etmiyor, İsrail'i herhangi bir askeri operasyona girmemesi için sakinleştirmeye çalışmakta ve bir süre daha yaptırımlara devam etmek istemektedir. Bunun yerine İsrail'e yakın zamanda başlatılan Geliştirilmiş Güvenlik İşbirliği Hareketi kapsamında gelişmiş mühimmat ve havadan yakıt ikmali kabiliyeti satıyor. Bu kabiliyetler ile İsrail, İran'a hava saldırısına hazırlanıyor. İsrail'in vurmak için seçebileceği en önemli hedef Harg adasındaki petrol tesisleridir. İran ihraç ettiği petrolün %80'ini buradan çıkarmaktadır. İran bütçesinin %65'ini petrol gelirleri karşılamaktadır. Buranın bombalanması sadece nükleer programının değil, rejimin de sonunu getirebilir. Ancak, böyle bir durumda petrol fiyatlarının varil başına 150 doların üstüne çıkması beklendiğinden, dünya genelinde bir ekonomik kriz ile birlikte her kıtada milyonlarca kişi işini kaybedebilir.

Gazze'de başlayan çatışmalar, İsrail'in yeni bir işgal harekâtı ile gerilimi oldukça artırabilir. Denklem Hizbullah'ın katılması ise işleri daha karmaşık hale getirebilir. Suriye, bu dönemde nefes almaya çalışırken, çoğunlukla Barzani'ye bağlı Kürt gruplar Suriye kuzeyinde yeni bir oldu-bitti yaratabilir. Irak'ta merkezi yönetim ile Kürt gruplar arasındaki çatışmalar, Kerkük üzerinde bir petrol savaşına dönüşebilir. Bütün bu çatışmaların ortak çizgisi görünüşte İsrail'e karşı verilen mücadele yanında gerçekte Sünni-Şii çatışması yani bir mezhep savaşıdır. Bütün bunlara tuz-biber ekecek olan Irak'ın kuzeyinde kendi zengin devletini kurmak isteyen Barzani'nin güçlenmesi ve yakın zamanda tekrar dinlendirmeye başladığı Büyük Kürdistan hayalinde önemli bir adım atmasıdır. Nitekim "Suriye'deki Kürtler bir realitedir" sözü ile Batı Kürdistan olarak adlandırdığı topraklara da göz dikmiştir. Türkiye ise yüzyıllardır devam süregelen Arap çamuru içinde savrulmakta, ülke içeride hızla bölünmeye gitmektedir. 'Ortadoğu'ya büyük resimden bakma' yalanı ile kandırılan Ankara, birkaç aç gözlü işadaminin kursağını doyurmak için bir yandan da Irak'ın kuzeyinde hızla fiili Kürt devletinin kemikleşmesine ve zengileşmesine yardım etmektedir. Avrupa Birliği'ne giremeyen Türkiye, ancak Arap Birliği'ne girmektedir.

Sonuç Yerine

İsrail-Filistin çatışması Türkiye'de bugünkü iktidarın tarihsel Türk dış politika çizgisinden kayması konusunda iyi bir analiz örneği teşkil etmiştir. Ulusal çıkar endeksinden uzaklaşan İslamcı iktidar içeride "İslam Devleti" ile yetinmeyip, dış politikada da "İslam Âlemi Liderliği"ni hedefleyen bir yaklaşım benimsemiştir. Unutulmamalıdır ki Arap milliyetçiliğinin temeli Türk düşmanlığıdır. Bir zamanlar Osmanlıları arkadan vurdukları için mükafat olarak suni birer devletin başına getirilen ve hala yabancıların şantajları ile iktidarlarını koruyan aşiret reislerinin gönlünü kazanmak yerine Orta Doğu'nun gerçeklerine göre hareket etmeliyiz. Devlet destekli terör örgütleri ve yabancı istihbarat servislerinin cirit attığı Orta Doğu'da ki sorunların

² George Friedman: *Consequences of the Fall of the Syrian Regime*, Stratfor, (July 24, 2012).

özümü Türkiye'nin safiyane İslam anlayışı ile çözülemeyecek kadar karmaşık ve erken bir safhadadır. Egemenlik sorunları ancak savaş ya da bir tarafın boyun eğmesi ile çözülebilir. Ortadoğu'daki gelişmeler yavaş yavaş bölgesel büyük bir savaşın taraflarının şekillenmesine hatta sahnenin hazırlanmasına yöneliktir. Bu sahnede Türkiye'nin rolü öncelikle ülke bütünlüğünü korumak ve kollamak, Ortadoğu bataklığına saplanmamak olmalıdır. Amerikalıların, Arapların ve Kürtlerin değil, kendi oyunumuzun aktörü olalım.